

ACTRESS – DIRECTOR SIRARPI AJEMIAN (1929–2024) AND THE MKHITARYAN STUDENTS’ UNION

ԴԵՐԱՍԱՆՈՒՀԻ – ԲԵՄԱԴՐԻՉ ՍԻՐԱՐՓԻ ԱԾԵՄՅԱՆԸ (1929–2024) ԵՎ ՄԽԻԹԱՐՅԱՆ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹՅՈՒՆԸ

АКТРИСА – РЕЖИССЁР СИРАРПИ АЧЕМЯН (1929–2024) И МХИТАРИСТСКИЙ СТУДЕНЧЕСКИЙ СОЮЗ

Anahit Bekaryan¹, Lilit Bekaryan²
Անահիտ Բեքարյան¹, Լիլիթ Բեքարյան²
Анаит Бекарян¹, Лилит Бекарян²

¹ Institute of Arts, National Academy of Sciences, Armenia
Արվեստի ինստիտուտ, Գիտությունների ազգային ակադեմիա
Институт искусств, Национальная академия наук, Армения

² Armenian State University of Economics, Armenia
Հայաստանի պետական տնտեսագիտական համալսարան, Հայաստան
Армянский государственный экономический университет, Армения

* Author for correspondence: anahit.bekaryan@arts.sci.am
Գրագրություն վարող հեղինակ՝ anahit.bekaryan@arts.sci.am
Автор, ведущий корреспонденцию: anahit.bekaryan@arts.sci.am

Հեղինակների ներդրումը. ԱԲ – գաղափար, շարադրում; ԼԲ – խմբագրում
Author contrubutios: AB – conceptualization, writing original draft; LB – editing;
Вклад авторов: АБ – концептуализация, написание текста; ЛБ – редактирование

The authors declare no competing interests
Հեղինակները հայտարարում են շահերի բախման բացակայության մասին
Авторы заявляют об отсутствии конфликта интересов

Received: 01.10.2025; Revised: 07.10.2025; Accepted: 10.12.2025
Ներկայացվել է՝ 01.10.2025; գրախոսվել է՝ 07.10.2025; ընդունվել է՝ 10.12.2025
Представлено: 01.10.2025; рецензировано: 07.10.2025; принято: 10.12.2025

© The Author(s), 2025. This article is distributed under the terms of Creative Commons Attribution 4.0 Licence
© Հեղինակ(ներ), 2025: Հոդվածը տարածվում է Creative Commons Attribution 4.0 Licence–ի պայմաններով
© Автор(ы), 2025. Статья распространяется на условиях Creative Commons Attribution 4.0 Licence

DOI: 10.53548/0320-8117-2025.3-185

Abstract – In 1946, in Constantinople, Armenian school students initiated the formation of associations that revitalized theatrical art. In 1947, the Mkhitaryan Students’ Union theater troupe was established, staging new and different plays. It broadened its repertoire with classical literature. Alongside works by Shakespeare, Ben Jonson, and Bernard Shaw, the stage also featured plays by William Saroyan, Robert Hattajian, and Varujan Ajemian. Sirarpi Aje-

mian, a Constantinople-born and later Toronto-based Armenian actress, director, and reciter – an indefatigable and unforgettable contributor to theater, took her first steps on stage with the Mkhitarian Students' Union. From her earliest roles, she captivated audiences. Her performances stood out for their psychological depth and dramatic intensity. She brought to life both classical and contemporary heroines, expressing their inner turmoil, emotions, and struggles. She contributed to productions such as Varujan Ajemian's *Every Man Has His Own Paper*, Shakespeare's *Romeo and Juliet*, Robert Hattajian's *Three Sundays of a Life*, Bernard Shaw's *The Millionairess*, and Michel André's *The Great Robbery*. Interrupting her prolific activity in Constantinople, she later settled in Toronto, holding fast to her chosen motto in life – *preserve the heritage* – and remained faithful to this principle for decades, serving the stage with unwavering dedication.

Ամփոփում – 1946 թվականին Կ. Պոլսում հայկական դպրոցների սաների նախաձեռնությամբ հիմնվում են միություններ, որոնք աշխուժություն են հաղորդում թատերական արվեստին: 1947-ին ստեղծված Մխիթարյան սանուց միության թատերախումբը բեմադրում է նոր և ինքնատիպ թատերգություններ, ընդլայնում իր խաղացանկը դասական գրականությամբ: Մխիթարյան սանուց միության բեմում Շեքսպիրի, Բեն Ջոնսոնի Բեռնարդ Շոուի թատերգությունների կողքին բեմադրվում են նաև Վիլյամ Սարոյանի, Ռոբերտ Հատտեյանի, Վարուժան Աճեմյանի թատերախաղերը: Պոլսահայ, հետագայում տորոնտոյացի թատրոնի բոլորանվեր արվեստագետ, դերասանուհի, բեմադրիչ, ասմունքող, մեծ և անմոռանալի երախտավոր Սիրարփի Աճեմյանն իր բեմական առաջին քայլերն արել է հենց այդ բեմում: Առաջին իսկ դերերով նա գրավել է հանդիսատեսին: Դերասանուհու խաղը առանձնացել է հոգեբանական խորությամբ, դրամատիկական լարվածությամբ: Կերպարանավորել է ինչպես դասական, այնպես էլ ժամանակակից հեղինակների թատերախաղերի հերոսուհիներին՝ արտահայտելով իր հերոսուհիների հոգեկան խռովքը, հուզումները և ապրումները: Նա իր մասնակցությունն է բերել Վարուժան Աճեմյանի «Ամեն մարդ իր թուղթը ունի», Շեքսպիրի «Ռոմեո և Ջուլիետ», Ռոբերտ Հատտեյանի, «Կեանքի մը երեք կիրակիները», Բեռնարդ Շոուի «Միլիոնատեր կինը». Միշել Անդրեի «Մեծ կողոպուտ» և այլ թատերախաղերում: Ընդհատելով իր բեղուն գործունեությունը Պոլսում՝ դերասանուհին հաստատվում է Տորոնտոյում՝ պահելով իր կյանքի բնաբան ընտրած «պահե ավանդը» կարգախոսը և իր երկարամյա տարիների ընթացքում հավատարիմ մնալով և անմնացորդ նվիրումով ծառայելով բեմին:

Аннотация – В 1946 году в Константинополе армянские школьники инициировали создание объединений, деятельность которых внесла оживление в театральную жизнь города. В 1947 году был создан театральный кружок Мхитарянского студенческого союза, репертуар которого включал произведения классиков мировой литературы: Шекспира, Бена Джонсона и Бернарда Шоу. На сцене Мхитарянского театрального кружка ставились также пьесы Уильяма Сарояна, Роберта Хаддетджяна и Варужана Ачегяна. Армянская актриса, режиссер и декламатор Сирарпи Ачегян, родившаяся в Константинополе, а впоследствии обосновавшаяся в Торонто, начала свою театральную деятельность в составе труппы Мхитарянского студенческого кружка. С первых же ролей она привлекла внимание зрителей и завоевала их любовь. Ее игра отличалась психологической глубиной и драматизмом. Актриса играла как классических героинь, так и современных, передавая их внутренние переживания и вживаясь в каждый образ. В ее послужной список вошли пьесы Варужана Ачегяна («Каждый человек имеет свой документ»), Шекспира («Ромео и

Джюльетта»), Бернарда Шоу («Миллионерша»), Мишеля Андре («Великое ограбление»), Роберта Хаддетджяна («Три воскресенья жизни»). Переехав из Константинополя в Торонто, она осталась верна своему жизненному кредо – «сохранять наследие», служа искусству.

Keywords – S. Ajemian, R. Hattejian, actress, troupe, Constantinople.

Հիմնարարներ – Ս. Աճեմյան, Ռ. Հատտեճյան, դերասանուհի, թատերախումբ, Վ. Պոլիս:

Ключевые слова – С. Ачемян, Р. Хаддетджян, актриса, труппа, Константинополь.

Introduction

Actress and director Sirarpi Ajemian, who devoted her life to the stage and made an undeniable contribution to the Mkhitarian Students' Union, was also the leader and director of Hrachya Nersisyan Theater Troupe in Toronto. Born in Constantinople, she graduated from the local Armenian and later French schools, and studied at the Theatrical Department of the Constantinople Conservatory, finishing in 1958.

Her first stage work was with the Mkhitarian Students' Union. In May 1953, she played the role of Satenik in Varujan Ajemian's comedy *Every Man Has His Own Paper* staged by the Union's theatrical committee. In 1959, she received the "Best Actress" award among Constantinople's Armenian student unions. That same year, she performed the lead role of Nvard in Robert Hattejian's *Three Sundays of a Life*, a performance that earned her the unanimous first prize from the jury.

After moving to Toronto, she led the Armenian General Benevolent Union's (AGBU) theatrical work for 18 years, staging successful productions and participating in Ontario's multicultural theater festivals. She won the "Best Director" award for staging Zareh Melkonian's *Frozen Dreams*. In 1983, she played the lead role of Opal in John Patrick's *Everybody Loves Opal*. She later directed Toronto's Holy Trinity Armenian Apostolic Church "Small Stage" troupe, staging Mushegh Ishkhan's *Dying is Hard* in 2011.

The Mkhitarian Students' Union Theater Troupe

"In 1945, it became partly possible to bring a new breath into Constantinople Armenian theater thanks to the new generation of youth gathered around the Students' Unions" (Ֆազլեան 2010).

The newly-established Mkhitarian Students' Union convened young people interested in art and literature, among them Robert Hattejian, Zareh Yaldizjian (Zahrat, 1924–2007), Varujan Ajemian, Gegham Svajian (Gegham Sevan, 1926–1991), Perch Fazlian (1926–2016). In 1947, the Union started its theater troupe.

The theatre lovers were appreciative of the Union, as it appeared to bring a renewing spirit and atmosphere to the Constantinople Armenian stage.

"At that time, the stages were flooded with melodramas from the early period of Constantinople Armenian theater, or with plays that had remained from the repertoire days of the *Dramatic* troupe. A new breath, youthful vigor, was necessary. It became possible to create that under the roof of the Mkhitarian Students' Union".

The Union, during that period, widely opened its doors both with its stage and with its literary magazine *San*. The journal *San* became the field where Robert Hattejian and his fellow writers found and shaped their literary identity. "A stage deprived of technical facilities was built, but that was enough for us, so that, free from economic concerns, we could stage works that were absent from the Armenian stages of Constantinople" (Ֆազլեան 2004).

The modest stage built under the limited conditions of the Mkhitarian Students' Union attracted the new generation. The theatrical committee began to focus its attention on a different and new repertoire. Unique, distinctive, and modern plays earned the appreciation and enthusiasm of the public.

They began staging plays by Shakespeare, Ben Jonson, Alfred de Musset, Molière, Agatha Christie, and William Saroyan. The Union also encouraged young writers to try themselves in playwriting.

"I wanted to become a playwright in literature, because theater gives us every possibility to see embodied heroes who act according to our capacities, and thus we become the Master and Creator of those whose fate is otherwise left to chance. This is, for the intellectual, the shortest and most tangible way of communicating with the people" writes Varujan Ajemian (Շրջիկ 1950).

Soon, the Union started staging plays by Robert Hattejian and Varujan Ajemian. The theater troupes within the Students' Unions were made up entirely of amateur actors, who were taking their very first theatrical and acting steps. Sirarpi Ajemian was one of these young and talented forces.

Sirarpi Ajemian on the Stage of the Mkhitarian Students' Union

Theatrical performances were the core of the artistic life of the Union. In 1948, the Union opened its season with *Marian's Caprices*, featuring Sirarpi Ajemian. Following Shakespeare's *The Comedy of Errors* and *Marian's Caprices*, the troupe undertook *Romeo and Juliet*, translated into Armenian by Edward Simkeshian (1906–1979). The selection of these authors alone demonstrates the committee's dedication to classical, high-value works.'

The Armenian public in the diaspora had long awaited the first Armenian performance of *Romeo and Juliet*. Both literary and theatrical committees spent months preparing for this production, which was met with high acclaim. Director Perch Fazlian, the members of the theatrical committee, and the actors spared no effort to ensure the performance's success. The sets and costumes, created by Aram Alelemjian, were described as "magnificent and colorful, ranging from a simple sky to a red horizon, to Juliet's balcony, and especially the irreplaceable balcony view" (Ռոմեո և Ճուլիետի հայերեն ներկայացումը թուական մը կազմեց մեր տարեգրութիւններում 1949). The actors' unforgettable performances thrilled audiences. The play premiered on April 20 and was repeated six times. Publications such as *Marmara* and *Kulis* praised the production. *Marmara* wrote: "The play, translated by Edward

Simkeshian, completely impressed audiences with its harmony, smooth pacing, and magnificent sets, created by A. Alelemjian" («Ռոմեո և Շուլիետ»-ի տպավորիչ ներկայացումը 1949).

After three months of rehearsals, this talented ensemble successfully demonstrated their skill, confidently presenting a Shakespearean production. The Union's theatrical troupe performed as a professional, organized ensemble, marked by discipline, dedication, and a serious approach to stagecraft. As Perch Fazlian notes in his memoir *Curtains on the Boulevards*:

"For the first time in the diaspora, a performance was staged with a true understanding of theater. Prior productions relied on adapted costumes and reused backdrops, often splattered with paint. Yet we, barely over twenty, were already on the precise path of theatrical art. A production centered on a single star did not interest us; for us, it was vital to achieve perfect harmony throughout. Stage design, costumes, lighting, music, acting, and direction formed a single cohesive whole. Even today, it can be stated with certainty that the Mkhitaryan Students' Union gave the diaspora Armenian theater its first fully integrated theatrical production" (Ֆազլեան 2004).

In *Romeo and Juliet*, Sirarpi Ajemian played the role of the nurse.

In 1952, Bernard Shaw's *The Millionairess* was staged for the first time. The Union had prepared extensively for this production. The lead role was given to Sirarpi Ajemian, who "performed it with exceptional interpretation" (Միլիոնատերու շարժում, դեպքեր և արձագանգ 1952). The director was Ara Kyurten. *Marmara* noted: "The theater-loving troupe did its utmost to create an atmosphere of harmony on stage. Particularly remarkable was Sirarpi Ajemian, in the role of the nervous and self-assured woman" (Արձագանգ 1952).

In May 1953, the theatrical committee staged Varujan Ajemian's comedy *Everyone Has Their Paper*. Varujan Ajemian recalls: "The formation of Students' unions inspired me to explore theater as well. In Republican Turkey, these were the first Armenian performances given without censorship and with original texts. Initially, Robert Hattejian, Zahrat, and I formed a trio around the Mkhitaryan Students' Union" (Աճեմեան 2000, 5).

This carefully prepared production involved highly skilled actors. The director, Arman Kurtikyan, made his debut at the Union, demonstrating remarkable theatrical taste and education. The premiere confirmed the committee's dedication, as *Everyone Has Their Paper* surpassed amateur productions in precision and execution (Ամեն մարդ իր թուղթը ունի 1953). Sirarpi Ajemian played Satenik, and nearly all actors excelled. A contemporary reviewer wrote: "Sirarpi Ajemian proved her stage merits in the responsible role of the mother. This production was the most important theatrical success of the Union in recent years" (Կիլեր 1953). The director's and lead actors' performances were pivotal to the production's success. *Zhamanak* observed: "The play was presented with the troupe's key elements and under the direction of Arman Kurtikyan, who endowed the material with fresh mise-en-scènes" (Կիլեր 1953).

One of the pioneers of Armenian diaspora literature, Robert Hattejian, staged his first play, *Three Sundays in Life*, in 1959 at the Union. Hattejian's love for theater dates back to his school years at the Mkhitarian school. As Perch Fazlian recalls, in 1942–1943 in Constantinople, Hattejian staged Alfred de Musset's *Marian's Caprices* twice at his home with Zareh Yaltzyan and Gegham Svajian. Though only twenty spectators attended, all tickets had been sold in advance. Hattejian's play was published in 1960, earning him the Anahit Literary Award. It depicted realistic life, with one Sunday standing out as especially memorable (Յ.Ճ. 1959). Sirarpi Ajemian played Nvard.

"April 30, 1959, will be memorable for two reasons: it marked the first signal of the rebirth of Istanbul Armenian theater and enriched Istanbul Armenian literature with a new genre – tragedy. Hattejian's merit lies in creating a work that captivates and delights the audience without causing boredom" (Պիպեղեան 1959, 8). The audience owes the play's success to Hattejian's meticulous direction. "Sirarpi Ajemian's role lived, as always, carrying the full weight of the play. Nvard's psychology, her expressions, gestures, and the emotions she conveyed effortlessly to the audience were the cornerstone of the production's success" (Պ. 1959, 8). Contemporary reports deemed it the most important and successful Armenian-language play staged to that date.

In 1963, the Union staged Frederick Knott's *Dial M for Murder*, directed by the young Turkish cinema director Stepan Melikyan. "Melikyan, a new name in Armenian theater, demonstrated with this first production that he understood directing, giving hope for much more in the future" (Աճեմեան 1963, 15). The sets, designed by Hilda Nemce, contributed to the success. On acting, it was noted: "Ajemian could not fully convey fear and tension with all her veins, yet she was, as always, a rare and accomplished actress on our stages" (Աճեմեան 1963, 17). The jury awarded the production unanimously.

By 1964, the Union had established its place in Constantinople–Armenian theater, exemplified by Michel André's *The Great Robbery*, translated by Robert Hattejian and directed by Stepan Melikyan. "The greatest part of the success lies in presenting a unified, beautiful whole" (Ajemian 1964, 22). Sirarpi Ajemian played a small role but "interpreted the fiery woman's character brilliantly. Her pleasant voice and precise stage language consistently enhanced her performances" (Ajemian 1964, 22). Director Melikyan fulfilled expectations, demonstrating he "knows how to create a cohesive production and guide actors to achieve his vision" (Թաւերասէր Թաւորոն 1964). Sirarpi Ajemian needed no lavish praise: "She knows how to give each role its value and interpret it superbly, embodying a discreet woman without exaggeration" (Թաւերասէր Թաւորոն 1964).

Years later, in the 1980s, Robert Hattejian recalled with emotion and sadness the days he spent in the Union:

"The hall was the same, the stage the same... This was where my generation and I had spent long years devoted to theater. Yet the young artists who should have performed our magnificent play were absent. Where were they, and where could we find them? Even if found, would they be enough to fill half the stage? I looked at the stage, marveling at its beauty, yet feeling sorrow. I remembered other young artists, fueled by passion, seeking a stage for themselves in vain" (Հաստեճեան 1984).

Conclusions

Sirarpi Ajemian, a distinguished actress, director, and master of stage speech, played a central role in the cultural life of the Armenian diaspora. For her, the stage was not merely art – it was a means of preserving the Armenian language and identity: *"We are convinced that preserving Armenian culture occurs not only through schools and literature but also through the stage... singing, music, and dance – especially when performed with mastery" (Պեշիկթաշեան 1962).*

Through her skill, conscientiousness, and unmatched portrayals, she left indelible impressions on audiences: *"The stage is a sanctuary, with an invisible staircase rising to heaven. Devils occupy the lower part, while angels watch over the top. The lower section is filled with artisans, who, more than acting and speaking, distort. Sweat, tears, and even blood are required, along with talent, to ascend and be worthy of the angels' kiss" (Պեշիկթաշեան 1962).*

Acknowledgements

I would like to express my gratitude to Anna Asatryan, head of the Institute of Arts, for her ongoing support and advice.

Գրականություն /References/Литература

1. Աճեմեան Ի. 1963, Միջմիութենական թատերական փառատոն, Քուլիս, N 395, 15, 17: Ajemian I. 1963, Inter-union Theater Festival, Kulis, N 395, 15, 17 (in Armenian).
2. Աճեմեան Ի. 1964, Մեծ կողոպուտ, Քուլիս, N 412, 22: Ajemian I 1964, The Great Robbery, Kulis, N 412, 22 (in Armenian).
3. Աճեմեան Վ. 2000, Ինքն իր մասին, Նոր Սան, N 2324, 5: Ajemian V. 2000, About Myself, Nor San, N 2324, 5 (in Armenian).
4. Ամեն մարդ իր թուղթը ունի 1953, Սան, N 60–65, 39–40: Everyone Has Their Paper 1953, San, N 60–65, 39–40 (in Armenian).
5. Արձագանգ 1952, «Միլիոնատեր կինը» Մխիթարեան Սանուցի մէջ, Մարմարա, N 3149: Response 1952, The Millionairess at the Mkhitarian Students' Union, Marmara, N 3149 (in Armenian).
6. Թատերասեր Թատրոն 1964, Մխիթար. Ս. Միութեան բեմին վրայ «Մեծ կողոպուտը» Մարմարա, N 7141:

- Theater Enthusiast: On the Stage of the Mkhitarian Students' Union – The Great Robbery, Marmara, 1964, N 7141 (in Armenian).
7. Կիւլեր Ա. 1953, Թատերական յաջողութիւն մը Մխիթարեան Սանուց Միութեան մէջ, Ժամանակ, N 16445:
Kyuler A. 1953, A Theatrical Success at the Mkhitarian Students' Union, Zhamanak, N 16445 (in Armenian).
 8. Հատտեճեան Ռ. 1984, Շենք ունէինք միայն, Քուլիս, N 901, 1:
Hattejian R. 1984, We Only Had the Backstage, Kulis, N 901, 1 (in Armenian).
 9. Միութենական շարժում, դէպքեր և արձագանգ 1952, Սան, N 55–57, 46–47:
Union Movement, Events, and Responses 1952, San, N 55–57, 46–47 (in Armenian).
 10. Յ.Ճ. 1959, Թատերական. Կեանքի մը երեք կիրակիները սանուց բեմին վրայ յայտնութիւն մըն է բեմին համար, Ժամանակ, N 18562:
Y.Ch. 1959, Theater: Three Sundays in Life at the Students' Stage, Zhamanak, N 18562 (in Armenian).
 11. Շրջիկ 1950, Տեսակցութիւն մը Վարուժան Աճեմեանի հետ, Սան, N 24, 22:
Shurjik 1950, An Interview with Varujan Ajemian, San, N 24, 22 (in Armenian).
 12. Պ. 1959, Կեանքի մը երեք կիրակիները Մխիթարեան Սանուց բեմին վրայ. Ռ. Հատտեճեանի այս գեղեցիկ գործը մեծ ընդունելիութեան կ'արժանանայ. Մարմարա, N 5433:
P. 1959, Three Sundays in Life at the Mkhitarian Students' Stage: Hattejian's Beautiful Work Earns Great Reception, Marmara, N 5433 (in Armenian).
 13. Պեշիկթաշլեան Ն. 1962, Համազգայինի «Գասպար Իպեկեան» թատերախումբը և ղեկավար Ժորժ Սարգիսեանը (խոսքեր ու խոհեր՝ քսանամեակին առթիւ), Հայրենիք, N 5216:
Peshiktashlian N. 1962, Gaspar Ipekian Theater Troupe and Director Zhorzh Sargsian, Hayrenik, N 5216 (in Armenian).
 14. Պիպերեան Զ. 1959, Հայերեն ինգլիզալի թատերգութիւն մը. Կեանքի մը երեք կիրակիները, Քուլիս, N 298, 8:
Piperean Z. 1959, Armenian Original Play: Three Sundays in Life, Kulis, N 298, 8 (in Armenian).
 15. Ռոմեո և Ժուլիետի հայերեն ներկայացումը թուական մը կազմեց մեր տարեգրութիւններում 1949, Սան, N 16, 27:
Romeo and Juliet Armenian Performance Marked a Date in Our Chronicle 1949, San, 1949, N 16, 27 (in Armenian).
 16. «Ռոմեո և Ժուլիետ»ի տպաւորիչ ներկայացումը 1949, Մարմարա, N 1839:
The Impressive Performance of Romeo and Juliet 1949, Marmara, N 1839 (in Armenian).
 17. Ֆազլեան Պ. 2004, Վրաններ պողոտաներու վրայ (Յուշագրութիւն), Անթիլիաս:
Fazlian P. 2004, Curtains on the Boulevards (Memoir), Antelias (in Armenian).
 18. Ֆազլեան Պ. 2010, Մտորումներ թատրոնի մասին, Պեյրութ, 91:
Fazlian P. 2010, Thoughts on Theater, Beirut, 91 (in Armenian).